

**Doprinos Atanasija Pulje svetskoj medicinskoj nauci
tokom Balkanskih ratova (1912-1913)**

**(The Contribution of Atanasije Puljo to the World Medical Science
During the Balkan Wars (1912-1913))**

Predrag Maksimović, Danica Zagradjanin

Period Balkanskih ratova (1912-1913) izuzetno dobro su obradivali najjeminentniji naši i strani vojni lekari, učesnici tih ratova. Radovi obuhvataju epidemiološke probleme i sanitetske kadrove u vojsci, naročito preventivce, iznose iskustva na polju ratne hirurgije, zatim opšte organizacione teme vojnog saniteta i probleme ratne sanitetske službe.

Srpski vojni sanitet ušao je u Balkanske ratove u formaciji koju je postavio kralj Milan 1886. godine sa malom izmenom formacija tri armije. Zahvaljujući ovome u Srbiji je izrastao kvalitetan stručni kadar koji je radio na usavršavanju vojno-sanitetske službe i poboljšavanju zdravstvenih prilika.

Prilike sa kojima je morao da se suoči sanitet za vreme Balkanskih ratova bile su više nego strašne. "Istorija vojne hirurgije nema mnogo primera, po rečima načelnika saniteta dr Vojislava Subotića, u kojima su vojni ranjenici imali da izdrže toliko teškoća kao ovi".

Početak Srpsko-turskog rata 1912. godine osnovano je Odeljenje za prelome vilica pri Petoj rezervnoj bolnici u Beogradu, a načelnik je bio dr Atanasije Puljo, zubni lekar iz Zemuna. Tu radi i za vreme Srpsko-bugarskog rata 1913. godine.

Atanasije Puljo prvi kod nas počinje upravo u Balkanskim ratovima da se zalaže za zbrinjavanje maksilofacijalnih povreda stručnom specijalističkom obradom, uspešno sanirajući bolesnike sa teškim frakturama.

Da bismo procenili njegov rad i doprinos na stručnom polju, a pre svega iz oblasti traumatologije predela lica i vilica, posebno ratnih povreda, potrebno je istaći njegov pionirski poduhvat u specijalističkom lečenju ovih trauma.

U toku ovih ratova na odeljenjima za prelome vilica u Beogradu i Nišu sanirano je 345 vojnika sa teškim strelnim povredama lica i vilica, a 90 procenata povreda bilo je sa kominutivnim prelomima vilica.

Sve do tada, i u svetu i kod nas, ranjenike sa povredama lica i vilica obradivali su hirurzi i nije u pravom smislu reči postojala specijalistička obrada i terapija ovih povreda. Zbog toga su rezultati lečenja bili vrlo loši, usled velike smrtnosti, deformiteta i invaliditeta bolesnika.

Imajući u vidu činjenicu da rana i odgovarajuća imobilizacija preloma vilica predstavlja važnu kariku u lečenju povreda lica i vilica, Puljo je došao na ideju ostvarivanja tendencije da se udruži stomatološka hirurška obrada preloma lica i vilica prvi put za vreme Balkanskih ratova i to u srpskoj vojsci. Zbog toga su formirani posebni timovi za obradu maksilofacijalnih povreda, sastavljeni od hirurga i stomatologa.

Takve timovi imali su tokom Prvog svetskog rata (1914-1918) sve zaraćene strane. Na primer, američki ekspedicioni korpus u Evropi tokom 1917. godine imao je 74 tima sa po dva hirurga i stomatologa u ustanovama za maksilofacijalnu hirurgiju.

Medjutim, do ostvarenja tendencije da se udruži stomatološka i hirurška obrada preloma lica i vilica nanetih ratnim oružjem došao je Atanasije Puljo prvi put 1912. u Beogradu na Odeljenju za prelime vilica pri Petoj rezervnoj bolnici. Primenjivao je razne imobilizacione naprave, a meke delove je obradljivao u saradnji sa hirurgom.

Svoje ratno iskustvo u lečenju preloma vilica Atanasije Puljo je publikovao u našim i stranim časopisima. Tako je u stručnom časopisu "Srpski arhiv za celokupno lekarstvo" (osnovanom u okviru Srpskog lekarskog društva 1872.), najstarijem časopisu te vrste na slovenskom jugu, objavio 1914. veliki rad pod naslovom "O kostolomima u Srpsko-turskom i Srpsko-bugarskom ratu (1912-1913)" a na Medjunarodnom kongresu zubnih lekara u Parizu 1919. godine, saopštio je rad: "Communication sur le traitement des fractures maxillaires en Serbie (1914-1918)". Smatrao je da "kod lečenja preloma vilica mora da ide rad zubnog lekara i rad hirurga uporedo. Hirurg sam ne može uspešno lečiti prelome vilica, a isto tako ni sam zubni lekar, ako nije hirurški izobražen". Brojni radovi Atanasija Pulje objavljeni pre i posle ovih izazvali su živo interesovanje u svetskim naučnim krugovima. Postavljajući princip uporedne hirurško-protetske obrade povreda maksilofacijalnog predela, njegovi radovi su poslužili docnije mnogim stručnjacima u svetu kao osnov za dalji razvoj stomatološke nauke u ovoj oblasti.

Svojim samopregornim radom za vreme Balkanskih ratove (1912-1913) Puljo je zauzeo pionirsko mesto u razvoju naše stomatologije, a posebno ratne traumatologije povreda lica i vilica. Može se s pravom reći da je dao originalan doprinos naše medicine svetskoj medicinskoj nauci, četiri godine pre drugih naučnika u svetu. Proučavanjem njegovog sveobuhvatnog rada, od jugoslovenskih univerzitetskih profesora, bavili su se: istoričar medicine dr Vera Gavrilović i maksilofacijalni hirurg dr Antonije Škokljev.

Atanasije Puljo rođen je u Zemunu 1878. godine. Medicinu je završio u Gracu 1901, a specijalizaciju iz stomatologije u Parizu 1904. Na povratku iz Francuske radi kao privatni zubni lekar u Zemunu. Objavom Balkanskih ratova stupa u vojnu službu i učestvuje u ratovima za oslobodjenje Srbije (1912-1918). Posle rata (1918-1922) je u Francuskoj gde ga Francuzi zbog izuzetne stručnosti žele da zadrže na Fakultetu u Nici. Medjutim, on se vraća u Beograd da pomogne svom napaćenom narodu. Tako 1923. godine osniva Stomatološko odeljenje Opšte državne bolnice, gde dobija izvestan broj kreveta i za zbrinjavanje teških maksilofacijalnih bolesnika.

Iste godine objavljuje stručnu knjigu "Nega zuba", na 160 strana, ilustrovanu sa 32 slike. Knjiga sadrži 28 poglavlja iz svih grana stomatologije, a počinje rečima: "Namera mi je da u ovoj knjizi jasno i svakom razumljivo iznesem od kolike su važnosti i vrednosti dobri i zdravi zubi; na koji način ih čovek može sačuvati i ako su pokvareni kako opet do zdravih i dobrih zuba može doći". Jedno od poglavlja posvećuje stručnoj stomatološkoj terminologiji, koja je za nas od velike važnosti, jer je to prvi pokušaj u našoj zemlji da se jedan zubni lekar bavi pitanjem ove vrste. Autor to objašnjava željom da za strane reči (latinske, nemačke, francuske) nadje "odgovarajuće stomatološke izraze na našem jeziku".

Značajno je istaći da na svoje Stomatološko odeljenje Opšte državne bolnice prima 1925. godine prve doktore medicine koji mogu da specijaliziraju bolesti usta i zuba u Jugoslaviji. Do tada svi su ovu specijalizaciju završavali u inostranstvu, najčešće u Gracu, Beču, Parizu i Berlinu.

Godine 1936. ukazom Ministarstva prosvete osnovana je Odontostomatološka klinika Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu za čijeg je prvog upravnika izabran Atanasije Puljo, u rangu profesora univerziteta za predmet bolesti usta i zuba (potvrđen od Veća i Saveta Medicinskog fakulteta). Od te daleke 1936. kada je osnovana Katedra za stomatologiju Medicinskog fakulteta do danas studenti slušaju i polažu taj predmet.

Pionir u stomatološkoj rentgenologiji 1912, originalan doprinos koji je dao svetskoj medicinskoj nauci tokom Balkanskih ratova (1912-1913), osnivač Stomatološkog odeljenja Opšte državne bolnice 1923, pisac knjige "Nega zuba", iste godine, osnivač Katedre za stomatologiju Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, mentor prvih specijalista za bolesti usta i zuba u Jugoslaviji, plodan pisac brojnih stručnih radova u našim i stranim časopisima i na stomatološkim kongresima - Atanasije Puljo poginuo je u saobraćajnom udesu u Beogradu 1944. godine. Tako se ugasio život lekara i humaniste koji je dao značajn doprinos našoj nauci. Iz ovog jezgra izrastao je Stomatološki fakultet Univerziteta u Beogradu 1948. kao prvi na tlu današnje Jugoslavije.